

INFORMACJA – PRAWDA – SPOŁECZEŃSTWO

Próba uporządkowania problematyki

Dostęp do informacji nie powinien być nieograniczony. Jednakże czynnikiem wpływającym na ograniczenie informacji nie powinna być ani cenzura, ani innego rodzaju kontrola społeczna, lecz racjonalna postawa nadawców i odbiorców informacji. Postawa ta powinna wpłynąć na dokonywanie selekcji informacji w taki sposób, aby proces ich przekazywania był systematyczny, a nie chaotyczny. Taka dobrowolna selekcja świadczyłaby o wolnym wyborze informacji, który byłby wyrazem ludzkiego dążenia do prawdy.

Mimo powszechnej obecności procesu przekazywania informacji w życiu społecznym, nie wiemy, czym właściwie jest informacja. W mediach oraz w licznych publikacjach dziennikarze i naukowcy zwracają uwagę na znaczącą rolę procesu przekazywania informacji w życiu społecznym. Opis tej roli sprowadza się jednak najczęściej do ogólnikowego stwierdzenia, że informacja jest fundamentalnym czynnikiem decydującym o rozwoju nowoczesnych struktur społecznych, które – właśnie ze względu na dużą rolę informacji – są często określane mianem społeczeństwa informacyjnego.

Niektórzy naukowcy zajmujący się zagadnieniem informacji podkreślają, że koniecznym warunkiem właściwego funkcjonowania społeczeństwa informacyjnego jest uporządkowanie informacji. Wskazują oni nie tylko na potrzebę budowania sieci informacyjnych w celu dostarczania informacji do jak największej liczby miejsc (na przykład do wszystkich szkół), lecz przede wszystkim na potrzebę wyselekcjonowania informacji tak, by społeczeństwo informacyjne funkcjonowało w oparciu o te informacje, które są potrzebne do jego rozwoju. Także filozofowie dostrzegają konieczność kształtowania się społeczeństwa nie w oparciu o wszystkie dostępne nam informacje, lecz o informacje przetworzone w „rzetelną wiedzę”¹, czyli o informacje wartościowe.

Znalezienie kryteriów pozwalających na odróżnienie informacji wartościowych od informacji zbędnych może być skuteczniej zrealizowane wtedy, gdy wskażemy na typy najważniejszych problemów dotyczących informacji oraz na kryteria pozwalające na wybór spośród wszystkich informacji tych, które można wykorzystać do budowania wiedzy. Realizacja tych celów pozwala na dostrzeżenie związku pojęcia informacji z pojęciem prawdy (prawdziwości zdania) oraz z pojęciem istotności informacji. Na podstawie tej obserwacji można

¹ M. Lubański, *Od informacji ku mądrości*, „Roczniki Filozoficzne” 52(2004) z. 1, s. 35.

sformułować postulat głoszący, że proces przekazywania informacji powinien mieć na celu nie zdobycie jakichkolwiek informacji, lecz informacji prawdziwych lub prawdopodobnych oraz istotnych dla podejmowanych przez nas decyzji i wykonywanych działań. Uporządkowanie problematyki dotyczącej informacji może w przyszłości pomóc usystematyzować dane w taki sposób, że z ich nieuporządkowanego strumienia będziemy potrafili szybko wydobyć właśnie te informacje, które są prawdziwe lub prawdopodobne, a zarazem istotne.

KONTEKSTY WYSTĘPOWANIA SŁOWA „INFORMACJA”

Podanie jednoznacznej definicji terminu „informacja” jest trudne, ponieważ w większości znaczeń jest on zakresowo nieostry. Niektórzy informatycy² i filozofowie³ rezygnują z takich prób, przyjmując, że pojęcie informacji jest pierwotne, a przez to niedefiniowalne. Podejście takie może stanowić punkt wyjścia dla rozmaitych badań naukowych, nie ułatwia jednakże zrozumienia, czym jest informacja. Jeśli naukowcy mają problem z podaniem określenia informacji, możemy się spodziewać, że problem ten mają również ludzie niebędący znawcami problematyki informacji, a często stykający się ze słowem „informacja” przy okazji czytania codziennych gazet, słuchania radia i oglądania telewizji. W niniejszym tekście przyjmuję potoczne rozumienie informacji jako wiadomości, które można zbierać, przetwarzać i przekazywać innym odbiorcom⁴. Określenie to formułuję na podstawie zastosowań słowa „informacja” w mediach.

Ze względu na powszechną obecność procesu przekazywania informacji w życiu społecznym, czasy, w których żyjemy, często określa się mianem epoki cywilizacji informatycznej⁵. Równie często możemy usłyszeć, między innymi w sloganach reklamowych, że jednym z celów funkcjonowania społeczeństwa informacyjnego jest zaspokojenie głodu informacji. Wskażmy inne charakterystyczne konteksty użycia terminów „informacja” i „informacyjny” zarówno w publikacjach naukowych i w specjalistycznych czasopismach komputerowych, jak i w prasie codziennej: „Nasza epoka jest epoką technologii informacji”⁶. „Wy-

² Por. *Mały słownik cybernetyczny*, red. M. Kempista, Wiedza Powszechna, Warszawa 1973, s. 155; J. Bańkowski, K. Fijałkowski, *Wprowadzenie do informatyki*, PWN, Warszawa 1980, s. 19.

³ Por. U. M. Żegleń, *Filozofia umysłu. Dyskusja z koncepcjami naturalistycznymi*, Adam Marszałek, Toruń 2003, s. 26.

⁴ Por. J. J. Jadacki, *Potoczne rozumienie „informacji”*, w: *Analiza pojęcia informacji*, red. J. J. Jadacki, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2003, s. 8.

⁵ Por. W. Marciszewski, *Sztuczna inteligencja*, Znak, Kraków 1998, s. 7.

⁶ K. Devlin, *Żegnaj, Kartezjuszu. Rozstanie z logiką w poszukiwaniu nowej kosmologii umysłu*, tłum. B. Stanosz, Prószyński i S-ka, Warszawa 1999, s. 7.

jątkowa pozycja rewolucji informacyjnej polega na lawinowym procesie pomnażania zasobów wiedzy – tak zwanej eksplozji informacji”⁷. „Na naszych oczach dokonuje się potężna eksplozja «bomby informacyjnej»”⁸. „Zalewa nas potop informacji. Codziennie dowiadujemy się mnóstwa rzeczy zbędnych i niewielu pożytecznych”⁹.

Przytoczone cytaty ilustrują ogólną tendencję rozumienia informacji. Informacje traktowane są przede wszystkim jako materiał, który można przetwarzać („technologia informacji”) oraz pomnażać i przekazywać („pomnażanie zasobów wiedzy”). Przekazywanie informacji ma zaś często formę masową („eksplozja informacji”, „potop informacji”). Niektóre konteksty użycia słowa „informacja” mogą wywołać wrażenie, że eksplozja informacji jest czymś dobrym. Postawa taka oznacza między innymi przyjęcie tezy, że im więcej informacji przetworzymy i prześlemy, tym większe profity osiągnie społeczeństwo z nich korzystające. Niektórzy autorzy obserwujący współczesne przemiany technologiczne i ich oddziaływanie na społeczeństwo poddają tę tezę krytyce, twierdząc, że przekazywane informacje należy uporządkować w taki sposób, aby oddzielić informacje istotne od nieistotnych (dowiadujemy się bowiem mnóstwa rzeczy zbędnych). Dopiero wybrane istotne informacje powinny być przetwarzane w celu przekształcenia ich najpierw w wiedzę, a później w mądrość¹⁰.

Na podstawie przytoczonych zdań można również stwierdzić, że terminy „informacja” i „informacyjny” służą do opisu aktualnych przemian technologicznych. Zastosowanie nowoczesnych technik przetwarzania informacji może również ułatwić rozwiązywanie problemów społecznych, politycznych i ekonomicznych¹¹. Techniki komputerowe umożliwiają ponadto sformułowanie aktualnych problemów, z którymi zmagają się różne grupy społeczne, w sposób ułatwiający szybsze zrozumienie i utrwalenie przekazywanych informacji w pamięci odbiorców. Tworzenie baz danych, przedstawianie informacji za pomocą schematów graficznych i rysunków służyć może szybszemu rozwiązaniu wielu problemów¹². Jednakże fakt, że naukowcy potrafią w pewnym stopniu przetwarzać informacje w sposób ułatwiający rozwiązanie współczesnych problemów ludzkości, nie oznacza, że potrafią oni panować nad liczbą informacji,

⁷ *Mały słownik cybernetyczny*, s. 378n.

⁸ J. B a d u r e k, *Co kosztuje: informatyka czy informacja*, „Computerworld Polska” z 20 V 2002, nr 20, s. 41.

⁹ M. R y b i ń s k i, *Ład informacyjny*, „Rzeczpospolita” z 16 VI 2004, s. A2.

¹⁰ Por. N. P o s t m a n, *W stronę XVIII stulecia. Jak przeszłość może doskonalić naszą przyszłość*, tłum. R. Frąc, PIW, Warszawa 2001, s. 101.

¹¹ Zob. M. H e t m a ń s k i, *Internet jako środek tworzenia i komunikowania wiedzy*, w: *Internet. Fenomen społeczeństwa informacyjnego*, red. T. Zasępa, R. Chmura, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2001, s. 67-88.

¹² Zob. M. A a k h u s, *Modeling reconstruction in groupware technology*, w: *Advances in Pragma-Dialectics*, red. F. H. van Eemeren, Sic Sat-Vale Press, Amsterdam-Newport News, VA 2002, s. 121-136.

którą dysponują. Zwrócenie uwagi na potrzebę wprowadzenia ładu w proces przekazywania informacji może więc stanowić jedno ze współczesnych wyzwań dla naukowców.

PROBLEMATYKA INFORMACJI – PODSTAWOWE PYTANIA

Problem, który można dostrzec po prześledzeniu przykładowych kontekstów posługiwania się słowami „informacja” i „informacyjny”, daje się sformułować w następujący sposób: ludzie żyjący w epoce cywilizacji informatycznej nie zawsze wiedzą, o czym mówią, gdy używają terminów „informacja” i „informacyjny”.

Jedną z przyczyn tego stanu rzeczy jest fakt, że nawet pytania dotyczące zagadnienia informacji są współcześnie podawane w sposób nieuporządkowany, co wprowadza chaos w sam sposób rozumienia informacji. Dostrzegając różnorodność pytań związanych z zagadnieniem informacji, filozofowie dostrzegają zarazem konieczność ich uporządkowania¹³. Aby lista problemów dotyczących informacji była przejrzysta, proponuję następującą wstępną typologię pytań związanych z zagadnieniem informacji – pytań, na które nie potrafimy udzielić jednoznacznej odpowiedzi:

1. Pytania o charakterze ontologicznym, dotyczące tego, jakim rodzajem bytu jest informacja. Najważniejsze z nich brzmi: Co to jest informacja?

2. Pytania o charakterze epistemologicznym, dotyczące charakterystyki informacji za pomocą kategorii poznania i wiedzy. Przykładowe pytanie tego typu to: Na czym polega rola informacji w poznaniu i w kształtowaniu wiedzy?

3. Pytania o charakterze aksjologicznym, dotyczące zagadnienia wartości etycznych związanych z procesem przekazywania informacji. Można wśród nich wskazać na pytanie: Czy czynności związane ze zbieraniem, przetwarzaniem i przekazywaniem informacji podlegają ocenie moralnej? Jeśli postawienie tego pytania jest zasadne, to w następnej kolejności można zapytać o to, w jakich kategoriach moralnych taka ocena powinna być dokonana. Pytania aksjologiczne dotyczą zresztą nie tylko wartości etycznych, ale również praktycznej wartości informacji, która wpływa na efektywność wykonywanych przez nas działań. Jednym z podstawowych pytań ważnych z punktu widzenia racjonalności i efektywności podejmowanych decyzji jest pytanie: Jak mierzyć wartość otrzymywanych informacji z punktu widzenia podejmowanych przez nas decyzji? Pytania tego typu formułowane są na łamach prasy komputerowej, gdzie można spotkać się z konstatacją, że brakuje nam wiedzy do korzystania z informacji i oceniania ich wartości¹⁴.

¹³ Por. Postman, dz. cyt., s. 99n.

¹⁴ Por. np. Badurek, dz. cyt., s. 41.

4. Pytania o charakterze technicznym (pytania praktyczne), dotyczące sposobu postępowania z informacjami, w tym pytania dotyczące sposobu, w jaki można przeprowadzić proces przekazywania informacji. Jedno z ważniejszych pytań z tej grupy to: Jak uporządkować nadmiar informacji?

Fakt, że często mówi się – szczególnie w mediach – o procesie przekazywania informacji, stanowi wystarczający powód, aby stwierdzić, że poruszając się w gąszczu aktualnych pytań związanych z problematyką informacji, należy wyróżnić pytanie: Jak wygląda i powinien wyglądać proces przekazywania informacji?

Tak sformułowane pytanie jest pytaniem złożonym, gdyż składa się ono faktycznie z dwóch pytań. Pierwsze to pytanie opisowe: Jak wygląda dziś proces przekazywania informacji? Drugie to pytanie normatywne: Jak powinien wyglądać proces przekazywania informacji?

Odpowiedź na nie stanowi podstawę odpowiedzi na wszystkie inne pytania dotyczące problematyki informacji, zarówno na pytania natury ontologicznej (Czym jest proces przekazywania informacji?), epistemologicznej (Na czym polega rola procesu przekazywania informacji w poznaniu?), aksjologicznej (Jak powinien wyglądać proces przekazywania informacji w aspekcie wartości moralnych przekazywanych w ramach tego procesu?), jak również technicznej (W jaki sposób zorganizować sprawny przepływ i dobór najważniejszych informacji?).

PROCES PRZEKAZYWANIA INFORMACJI

Problem wyrażony w dwóch wyróżnionych pytaniach można scharakteryzować w następujący sposób: W naszym potocznym rozumieniu informacje mogą być prawdziwe lub fałszywe oraz istotne lub nieistotne. Takie rozumienie informacji obserwujemy w serwisach informacyjnych podawanych w radio, w telewizji i w prasie. Często słyszymy, że ktoś podał fałszywe informacje lub że podane przez kogoś informacje po ich sprawdzeniu okazały się prawdziwe. Mówi się również o informacjach istotnych i nieistotnych. Możemy się na przykład dowiedzieć, że świadek podał w zeznaniu informacje nieistotne dla głównego wątku śledztwa prowadzonego w określonej sprawie.

Należy w tym miejscu zauważyć, że przyjęty w niniejszym tekście sposób odróżnienia informacji prawdziwych od informacji fałszywych nie zawsze jest akceptowany w najnowszej literaturze filozoficznej. Niektórzy autorzy uważają bowiem, że informacjom przysługuje wyłącznie własność prawdy, a tak zwane fałszywe informacje po prostu nie są informacjami¹⁵. Inni autorzy polemizują

¹⁵ Zob. L. Floridi, *Is Information Meaningful Data?*, <http://www.wolfson.ox.ac.uk/~floridi/pdf/iimd.pdf>.

z tą tezą, podając racje za twierdzeniem, że istnieją zarówno informacje prawdziwe, jak i informacje fałszywe¹⁶. Przyznanie fałszywym danym statusu informacji jest więc kwestią sporną.

Mimo że jesteśmy świadomi tego, iż można odróżnić informacje prawdziwe od fałszywych oraz istotne od nieistotnych, rzadko wykorzystujemy te odróżnienia. Współczesny sposób traktowania otrzymywanych przez nas informacji charakteryzuje się tym, że zależy nam po prostu na informacjach, jakiegokolwiek by one nie były. W dzisiejszych czasach operujemy tak ogromną liczbą informacji, że obserwatorzy życia społecznego stwierdzają wręcz istnienie problemu informacji¹⁷. Powstaniu tego problemu sprzyja postawa, która polega na traktowaniu naszych czynności poznawczych, w tym rozumowania, komunikowania się i podejmowania decyzji, jako sposobów przetwarzania informacji¹⁸. Postawę tę rozpowszechniają zwolennicy rozwoju technologii komputerowych. Bill Gates na przykład określa dostęp do informacji w nowoczesnym społeczeństwie, korzystając z metafory autostrady informacyjnej¹⁹. Współczesny użytkownik autostrady informacyjnej ma być nastawiony przede wszystkim na gromadzenie jak największej liczby informacji, na jak najszybsze i jak najbardziej efektywne ich przetwarzanie oraz przekazanie jak największej liczbie odbiorców²⁰.

Współczesny sposób użycia słowa „informacja” wydaje się lansować tę właśnie postawę, ponieważ nieograniczony dostęp do informacji uznawany jest za ważny czynnik rozwoju społeczeństwa. Podejście takie nie jest niczym nagannym, o ile korzystając z informacji, dokonujemy jej doboru według określonych kryteriów. Obecny sposób mówienia o procesie przekazywania informacji nie dostarcza nam jednak wielu kryteriów, za pomocą których moglibyśmy dokonać selekcji informacji. Konteksty, w których słowo „informacja” jest najczęściej używane, pokazują, że we współczesnym społeczeństwie za wartość uznajemy nie informacje dobrane pod względem ich jakości (to znaczy ich prawdziwości i istotności), lecz wartością jest dla nas sama liczba informacji.

Obserwację tę zdają się potwierdzać reklamy środków komunikacji, takich jak sieci telefoniczne czy portale internetowe. W reklamach tych za wartość uznaje się nieograniczony dostęp do informacji. Postawa tego rodzaju widoczna jest nie tylko w reklamach, ale również w koncepcji społeczeństwa informacyjnego lansowanej w prasie, w wypowiedziach polityków i w licznych publika-

¹⁶ Por. J. H. Fetzer, *Information: Does it Have To Be True?*, „Minds and Machines”, t. 14 (2004) nr 1, s. 228.

¹⁷ Por. M. Lubański, *Wprowadzenie do informatyki*, ATK, Warszawa 1979, s. 10.

¹⁸ Por. tenże, *Od informacji ku mądrości*, s. 32.

¹⁹ Zob. B. Gates, *Information and Our Interactive Future*, w: *Computers, Ethics and Society*, red. M. D. Ermann, M. B. Williams, M. S. Schauf, Oxford University Press, New York-Oxford 1997, s. 114-122.

²⁰ Por. M. Koszowy, *Internet jako poznawcze i moralne wyzwanie współczesności*, w: *Internet. Fenomen społeczeństwa informacyjnego*, s. 62.

cyjach naukowych. Społeczeństwo informacyjne jest określane jako społeczeństwo nastawione na zbieranie informacji. Sformułowanie takie nie pozwala zrozumieć, czym jest współczesne społeczeństwo; prowadzi to do stwierdzenia, że wyrażenie „społeczeństwo informacyjne” jest często używane jako slogan²¹. Na podstawie tych obserwacji można ponadto stwierdzić, że nieograniczony dostęp do informacji jest synonimem naszej wolności. Zgodnie z tym sposobem mówienia wolność ludzka przejawia się w nieograniczonych możliwościach korzystania z informacji, na dostępie do każdej liczby informacji możliwej do uzyskania w danej chwili. Nikt nie chciałby, aby ograniczano jego dostęp do informacji, gdyż kojarzy się to z cenzurą i z brakiem wolności słowa.

Tymczasem postawa bezkrytycznego gromadzenia informacji może prowadzić do powstania zjawiska „śmietnika informacyjnego”, które polega na takim nagromadzeniu zbędnych informacji, przy którym nie wiemy już, jak z nich korzystać i jak się pozbyć ich nadmiaru²². Powstanie tego zjawiska może być punktem wyjścia dla stwierdzenia, że dostęp do informacji nie powinien być nieograniczony, lecz przeciwnie – w dużym stopniu wyselekcjonowany. Jednakże czynnikiem wpływającym na ograniczenie informacji nie powinna być ani cenzura, ani innego rodzaju kontrola społeczna, lecz racjonalna postawa nadawców i odbiorców informacji. Postawa ta powinna wpłynąć na dokonywanie selekcji informacji w taki sposób, aby proces ich przekazywania był systematyczny, a nie chaotyczny. Taka dobrowolna selekcja świadczyłaby o wolnym wyborze informacji, który byłby wyrazem ludzkiego dążenia do prawdy.

Jeśli zaakceptujemy konieczność wyselekcjonowania informacji tak, abyśmy posiadali narzędzia pozwalające na szybkie i skuteczne z nich korzystanie, powinniśmy również wskazać warunki, jakie powinien spełniać proces przekazywania informacji.

OGÓLNE WARUNKI UPORZĄDKOWANIA PROCESU PRZEKAZYWANIA INFORMACJI

Materiału do dyskusji na temat warunków uporządkowania procesu przekazywania informacji dostarczają rozważania dotyczące relacji między informacją a mądrością przeprowadzone przez Mieczysława Lubańskiego. Wykorzystując je, proces przekazywania informacji można scharakteryzować za pomocą pojęcia danych, pojęcia informacji i pojęcia wiedzy²³. Lubański pokazuje możliwość przekształcania danych w informacje, a potem w wiedzę. Wskazuje on również na potrzebę przekształcania wiedzy w mądrość.

²¹ Por. M. Hetmański, *Wiedza i informacja w społeczeństwie obywatelskim*, w: *Internet i nowe technologie – ku społeczeństwu przyszłości*, red. T. Zasępa, R. Chmura, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2003, s. 29.

²² Por. Postman, dz. cyt., s. 100.

²³ Zob. Lubański, *Od informacji ku mądrości*.

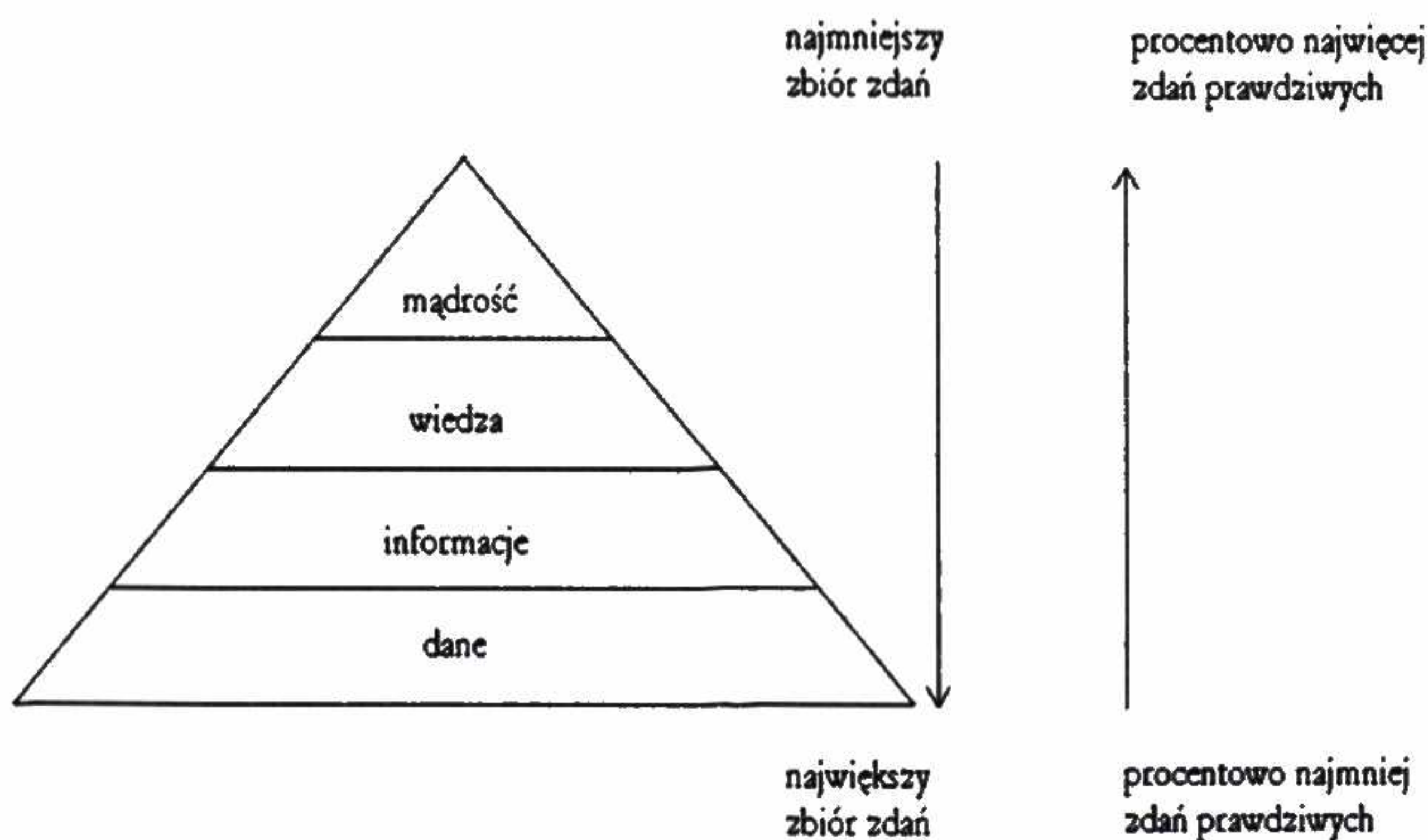
Podstawę procesu przekazywania informacji stanowią dane. Są one często rozumiane jako materiał, z którego wyławiamy informacje. Używając języka potocznego do opisu procesu uzyskiwania informacji z danych, możemy powiedzieć, że z danych wybieramy informacje. Nie jest to wprawdzie precyzyjne określenie tego procesu, niemniej jednak jest ono wystarczające dla dokonania ogólnej charakterystyki procesu przekazywania informacji.

Informacje z kolei możemy traktować jako materiał, z którego uzyskujemy wiedzę. Proces przekształcania informacji w wiedzę można opisać jako wyławianie z informacji zdań prawdziwych i uprawomocnionych. Taka charakterystyka procesu przekształcania informacji w wiedzę jest możliwa do przeprowadzenia wtedy, gdy przyjmiemy tradycyjne rozumienie wiedzy jako zbioru zdań prawdziwych i uprawomocnionych.

Kolejny etap w procesie przekazywania informacji polega na przekształcaniu wiedzy w mądrość. Lubański stwierdza, że mądrość powstaje poprzez scalenie wiedzy za pomocą twórczej intuicji jednostki ludzkiej.

Należy jednak pamiętać o tym, że w ujęciu Lubańskiego informacje nie są tylko sumą danych, wiedza nie jest tylko sumą informacji, a mądrość nie jest tylko sumą wiedzy. Informacje powstają bowiem poprzez przetworzenie danych, wiedza poprzez przetworzenie informacji, a mądrość w wyniku przetworzenia wiedzy.

Według Lubańskiego tak opisana relacja między danymi, informacjami, wiedzą a mądrością ma postać piramidy²⁴. Korzystając z tej uwagi, przedstawiam relację opisaną przez Lubańskiego za pomocą schematu:

²⁴ Por. tamże, s. 37.

Oprócz pojęć: „dane”, „informacja”, „wiedza” i „mądrość”, do opisu procesu przekazywania informacji proponuję wykorzystać również pojęcie zdania w sensie logicznym. Wykorzystanie tego pojęcia jest uzasadnione dlatego, że informację można wyrazić za pomocą zdania.

Zdanie w sensie logicznym jest to takie wyrażenie, któremu możemy przypisać wartość logiczną, czyli prawdziwość lub fałszywość²⁵. Przy potocznym rozumieniu informacji, informacją jest zarówno zdanie prawdziwe („prawdziwe informacje”), jak również zdanie fałszywe („fałszywe informacje”).

Wykorzystując przytoczone tu rozumienie zdania w sensie logicznym, możemy stwierdzić, że prawdziwe lub fałszywe informacje można wyrażać za pomocą zdań prawdziwych lub zdań fałszywych. W tym sensie proces przekazywania informacji daje się scharakteryzować jako proces przekazywania zdań. Czytając codzienną gazetę, możemy na przykład zarówno sformułować ocenę, że określony artykuł w niej zamieszczony zawiera dużo prawdziwych informacji, jak również ocenę, że artykuł ten zawiera dużo prawdziwych zdań.

Opisując za pomocą pojęcia zdania w sensie logicznym przedstawioną przez Lubańskiego relację zachodzącą między danymi, informacjami, wiedzą a mądrością, możemy stwierdzić, że na poziomie danych informacje w tych danych zawarte są nieuporządkowane. Dopiero ze zbioru zdań stanowiących dane wybieramy te, które są nośnikiem informacji. Mając listę tych zdań, mamy jednocześnie listę informacji zawartych w danych. Informacje te mogą być zarówno prawdziwe, jak i fałszywe.

Ponadto możemy zauważyć, że w skład zdań, które konstytuują wiedzę, wchodzi tylko te zdania, które są prawdziwe i uprawomocnione. Mądrość natomiast można wyrazić za pomocą takich zdań prawdziwych i uprawomocnionych, które powstają z wiedzy.

Dane, informacje, wiedzę i mądrość możemy opisać, wyodrębniając cztery zbiory zdań (por. schemat). Na najniższym poziomie, czyli na poziomie danych, liczba zdań, za pomocą których moglibyśmy te dane wyrazić, jest największa (por. w schemacie: „największy zbiór zdań”). Na najwyższym poziomie piramidy, czyli na poziomie mądrości, liczba zdań jest najmniejsza (por. w schemacie: „najmniejszy zbiór zdań”). Na poziomie mądrości jednak jest stosunkowo najwięcej zdań prawdziwych (por. w schemacie: „procentowo najwięcej zdań prawdziwych”).

Na podstawie przedstawionych uwag dotyczących relacji między danymi, informacjami, wiedzą a mądrością można stwierdzić, że zdania prawdziwe występują na każdym z czterech poziomów, ale na dwóch najwyższych poziomach (wiedzy i mądrości) ich występowanie jest najbardziej prawdopodobne.

²⁵ Zob. W. Marciszewski, hasło „zdanie”, w: *Mała encyklopedia logiki*, red. W. Marciszewski, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków 1988, s. 228.

Można ponadto zauważyć, że informacje nie są czymś gatunkowo różnym od danych, wiedzy czy mądrości, zarówno bowiem dane, wiedza, jak i mądrość zawierają informacje. Podstawową różnicę zachodzącą między poziomem danych, poziomem wiedzy a poziomem informacji stanowi sposób wyboru i uporządkowania informacji. Na najniższym poziomie, czyli na poziomie danych, informacje w tych danych zawarte nie są ani dobrane, ani uporządkowane. Na wyższych poziomach (wiedzy i mądrości) informacje są zarówno dobrane, jak i uporządkowane, co pozwala na łatwy i szybki dostęp do informacji prawdziwych i istotnych. O zdaniach z tych dwóch zbiorów możemy bowiem z największym stopniem prawdopodobieństwa orzec, że są one i prawdziwe, i istotne.

Proces przekazywania informacji, polegający na przekształcaniu informacji w wiedzę i w mądrość, można zatem scharakteryzować za pomocą kategorii danych, informacji, wiedzy i mądrości oraz zdania w sensie logicznym. Charakterystyka ta pokazuje, że wiedza i mądrość zawierają procentowo najwięcej zdań prawdziwych. Selekcja danych i informacji prowadzi do uzyskania wiedzy i mądrości, które są wartościowe i można je wykorzystywać lepiej niż nieuporządkowaną masę danych i informacji.

Powyższe rozważania stanowią argument na uzasadnienie tezy, że najważniejszymi warunkami uporządkowania procesu przekazywania informacji są prawdziwość i istotność przekazywanych informacji. W świetle tych ogólnych warunków należy sformułować szczegółowe warunki selekcji dokonywanej w procesie przekazywania informacji, które wskażą, co należy zrobić, żeby w tym procesie uzyskać informacje prawdziwe i istotne.

SZCZEGÓŁOWE WARUNKI UPORZĄDKOWANIA PROCESU PRZEKAZYWANIA INFORMACJI

Szczegółowe warunki pozwalające na wybór informacji prawdziwych i istotnych formułuję w oparciu o analizy dokonane przez logików, metodologów i filozofów, którzy opracowali kryteria poprawności czynności poznawczych stosowanych w nauce i w życiu codziennym. Wykorzystanie tych analiz jest uzasadnione, ponieważ proces przekazywania informacji jest jednym z podstawowych procesów poznawczych²⁶.

Dodatkowym argumentem za odwołaniem się do pojęć z zakresu logiki w celu uporządkowania problematyki informacji jest fakt, że logicy i metodologowie nauk zwracają uwagę na zależność, która zachodzi między pojęciem logiki a pojęciem informacji. Na przykład Witold Marciszewski charakteryzuje logikę jako „naukę o przetwarzaniu informacji pod kątem jej prawdziwości”²⁷.

²⁶ Zob. K. Szaniawski, *Nauka jako proces poszukiwania informacji*, w: tenże, *O nauce, rozumowaniu i wartościach*, PWN, Warszawa 1994, s. 110-119.

Takie rozumienie logiki wskazuje na ścisły związek między pojęciem informacji a pojęciem prawdy (prawdziwości zdania). Uwaga ta jest kluczowa dla dalszych rozważań. Jeśli logikę będziemy rozumieli za Marciszewskim jako naukę o przetwarzaniu informacji, którego celem jest uzyskanie informacji prawdziwych (tak właśnie możemy czytać wyrażenie „przetwarzanie informacji pod kątem jej prawdziwości”), to takie pojęcie logiki, informacji i prawdy może nas skłonić do sformułowania postulatu uporządkowania problematyki informacji. Postulat ten brzmi następująco: Aby uporządkować problematykę informacji, należy wskazać na kryteria, które umożliwią odróżnienie informacji prawdziwych (lub prawdopodobnych) od fałszywych oraz istotnych od nieistotnych w taki sposób, aby otrzymać informacje, które byłyby zarazem prawdziwe (lub prawdopodobne) i istotne.

Wymienione warunki wskazują na relację pojęcia informacji do pojęcia prawdy. Na powiązanie tych dwóch pojęć w sposób pośredni zwraca uwagę Kazimierz Ajdukiewicz. Nie używa on wprawdzie słowa „informacja”, lecz przedmiotem jego rozważań jest przekazywanie informacji, które odbywa się w ramach procesu nauczania.

Traktowanie procesu nauczania jako jednego z przypadków procesu przekazywania informacji jest uzasadnione, ponieważ przekazywanie informacji jest jednym z podstawowych celów nauczania. Uwagi na temat procesu nauczania, którego istotnym elementem jest przekazywanie informacji, mogą stanowić punkt wyjścia dla ogólnej charakterystyki procesu przekazywania informacji. Tę ogólną charakterystykę można przeprowadzić w oparciu o przedstawienie celu, jaki powinien spełniać proces przekazywania informacji w nauczaniu. Cel ten opisuje Ajdukiewicz następująco: „Szkoła powinna [...] zaprawiać uczniów do tego, aby [...] ich słowne wypowiedzi zawierały uchwytą treść rzeczową, a nie były pustymi tylko ogólnikami, które niczego określonego nie stwierdzają, aby [...] wypowiedzieli się jednoznacznie, i wreszcie aby [...] z danego stanu rzeczy ściśle zdawali sprawę, aby wypowiedzi ich stwierdzały ten właśnie stan rzeczy, o który chodzi. Słowem, szkoła powinna zaprawiać uczniów do tego, by mówili rzeczowo, jednoznacznie i ściśle”²⁸. Uznając, że proces nauczania polega między innymi na przekazywaniu informacji, postulat Ajdukiewicza można zmodyfikować w następujący sposób: Proces przekazywania informacji powinien być rzeczowy, co oznacza, że przekazywane dane powinny mieć sprecyzowaną treść; jednoznaczny, co oznacza, że możliwość przekazania wypowiedzi, która może być rozumiana przynajmniej na dwa różne sposoby, musi być ograniczona do minimum, i w konsekwencji ścisły, czyli dokładnie opisujący określony stan rzeczy.

²⁷ Marciszewski, *Sztuczna inteligencja*, s. 11.

²⁸ K. Ajdukiewicz, *Logika pragmatyczna*, PWN, Warszawa 1965, s. 15.

Sformułowane są tu trzy szczegółowe postulaty: postulat dotyczący sposobu wyrażania treści przekazywanych informacji, postulat dotyczący precyzji przekazywanych informacji oraz postulat zgodności przekazywanych informacji ze stanem rzeczy, z którego informacje zdają sprawę.

Udzielenie odpowiedzi na pytania sformułowane na początku tego tekstu, czyli: Jak wygląda dziś proces przekazywania informacji? Jak powinien wyglądać proces przekazywania informacji?, jest możliwe poprzez wykorzystanie trzech wymienionych kryteriów. Ich zastosowanie polega na stwierdzeniu, czy aktualny proces przekazywania informacji jest rzeczowy, jednoznaczny i ścisły. Jeśli te trzy warunki nie są obecnie spełniane, to należy dążyć do ich zrealizowania.

*

Uporządkowanie problematyki informacji może pomóc w budowaniu społeczeństwa, dla którego ważna będzie nie liczba posiadanych informacji, lecz przede wszystkim ich jakość. Sformułowane warunki nałożone na proces przekazywania informacji służą temu, byśmy zwracali uwagę na prawdziwość i istotność informacji, a nie na ich liczbę. Dzięki wskazaniu na te warunki możemy uświadomić sobie potrzebę nowego sposobu traktowania informacji we współczesnym społeczeństwie określanym mianem informacyjnego. W społeczeństwie informacyjnym bowiem informacja paradoksalnie traktowana jest jako towar, jako rzecz oderwana od kontekstu społecznego²⁹. Tę tendencję w pojmowaniu informacji ilustruje fakt, że współczesny człowiek nastawiony jest przede wszystkim na zbieranie, przetwarzanie i przekazywanie informacji, a nie na jej analizowanie i rozumienie, które mogłoby pozwolić na odsiewanie informacji od tego, co stanowi śmietnik informacyjny. Uporządkowanie problematyki informacji pozwoli nam sprawniej przekształcać informacje w wiedzę i w mądrość. Uporządkowanie problematyki informacji może ponadto umożliwić nam opracowanie nowego rozumienia informacji, która nie będzie postrzegana w oderwaniu od kontekstu społecznego, czyli od człowieka.

²⁹ Por. Postman, dz. cyt., s. 97.